

Haldis Hjort: **Idéer i norsk psykoterapi**. Udviklinglinjer og brytninger 1970 – 2000. Oslo: Unipub forlag 2003 (428 s.).

Anmeldt af *Lars Hem*, lektor ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.

I denne bog, som er en revideret udgave af hendes doktorafhandling, fremlægger Haldis Hjort sit bud på, hvordan en professionel samtidshistorie kan skrives. Det er et interessant og tankevækkende bud, det er et meget informativt bud - og det er et ikke helt uproblematisk bud.

Haldis Hjort er uddannet fra Universitet i Oslo i 1972. Hun har siden sin uddannelse arbejdet med psykoterapi i mange forskellige dele af det norske social- og sundhedsvæsen. Hun er godkendt specialist i psykoterapi og en velrenommeret professionel, med et ikke ubetydeligt fagligt forfatterskab bag sig. I denne bog søger hun at beskrive og at forstå den udvikling, som er sket inden for norsk psykoterapi siden 1970, særligt da den del af denne udvikling, som hun selv har været en del af. Sindbilledet er en moden professionel, som kikker sig tilbage for at forstå den faglige historie, hun har gennemløbet. Håbet er, at den distance, som tilbageblikket giver, også gør det muligt at se konturer eller logikker i den historiske udvikling, som ikke er så nemme at få øje på i den daglige nærhed til opgaverne. En konsekvens af denne tilgangsvinkel er, at den giver en naturlig afgrænsning i, hvad hun tager op. Eftersom Hjorts erfaringer primært handler om psykoanalyse/psykoanalytisk orienteret psykoterapi og om familierapi, begrænser hun sit tema til at være udviklingen af ideerne inden for disse to traditioner.

Hjorts projekt er således dobbelt, kan man sige, det har både et alment og et personligt sigte. Hun vil for det første skrive en idéhistorisk afhandling om idéudviklingen i de sidste 30 års psykoterapi i Norge. For det andet vil hun gennemføre en personlig selvrefleksion – hvordan er jeg kommet hertil, og hvad har jeg lært undervejs? Disse to formål prøver hun så at forene i en samlet fremstilling. Den underliggende tanke synes at være, at den faglige selvrefleksion kan få et bredere perspektiv ved at udfolde sig inden for rammen af den idéhistoriske fremstilling, og at den idéhistoriske fremstilling kan få nærvær og konkret overbevisningskraft ved, at den faglige selvrefleksion slår temaerne an. Denne tanke viser sig i hovedsagen bæredygtig i hendes fremstilling, hvilket ikke er en selvsagt ting. Når det i hovedsagen lykkes for hende at få det personlige og det almene sigte med afhandlingen til at arbejde sammen på en frugtbar måde, er en af grundene hertil, at hun er meget nøjagtig og eksplicit i redegørelsen for de – meget forskellige – kilder, hun bygger sin fremstilling på. En anden grund er, at hun gennem hele fremstillingen har et sideblik til nogle mere overordnede værdispørgsmål, og at fremstillingen af de enkelte temaer foretages under hensyntagen til dette. Hvordan terapitraditionerne forholder sig til disse værdispørgsmål – åbenhed, egenanvendelse, omsorg, universalisering, justering, ikke-dogmatisme – er en undertekst gennem hele fremstillingen og bliver et vigtig omdrejningspunkt i bogens sidste del. Endelig må det siges, at Hjort undgår de mest åbenlyse snubletråde, hendes ukonventionelle tilgangsvinkel kan indebære. De vigtigste sådanne snubletråde er, at brugen af egne erfaringer bliver for private til at fungere som eksemplificering af

en almen udvikling, og at perspektivet på den almene udvikling bliver for ensidigt spundet ind i de personlige erfaringer til at være af interesse for andre end dem, som kender forfatteren. Hjort styrer sin tekst med stor selvfølgelighed uden om begge disse snubletråde.

Hjorts datagrundlag eller hendes kilder kan deles op i fire dele. Der er for det første en nøje gennemgang af den publicerede norske litteratur inden for de områder, hun beskriver, dvs. psykoanalyse og familieterapi, samt en fortolkning af de norske bidrag i lyset af den samtidige internationale udvikling. Det er for det andet en bredt anlagt spørgeskemaundersøgelse, udsendt til ca. 2000 tilfældigt udvalgte psykologer og psykiatere i Norge. Når jeg kalder spørgeskemaundersøgelsen "bredt anlagt" er det, fordi spørgeskemaet handler om respondenternes erfaring med og holdning til psykoterapi bredt, og ikke bare til de traditioner, som er fokus for Hjort i denne bog. Fremstillingen af resultaterne af denne undersøgelse – kap. 10 i bogen – virker således også lidt uden for nummer i forhold til det, som er bogens hovedtekst. Dette kan skyldes, at spørgeskemadataene giver et snapshot af, hvordan norske psykologer og psykiatere generelt forholder sig til terapi. Et sådant bredt snapshot er interessant for mange af os i sin egen ret, men det er lidt skævt i forhold til afhandlingens hovedspor, som jo er historisk i sit anlæg, og hvor historien fortælles fra et relativt snævert perspektiv, in casu psykoanalyse og familieterapi, som disse traditioner har udfoldet sig i Oslo. Hjorts tredje kilde er nogle ret omfattende åbne interviews med fire centrale personer i det norske psykoterapeutiske miljø – og det vil også sige personer, som direkte og indirekte har præget den historie, Hjort beskriver og analyserer. Disse "eliteinterviews", som Hjort kalder dem, har karakter af åbne samtaler, hvor Hjort, fordi hun er godt klædt på på både historisk og teoretisk, også kan stille de mere indforståede og sofistikerede spørgsmål. De fire udvalgte personer er Marie Nævestad (psykoanalytiker, internationalt kendt for bogen "The colours of rage and love" fra 1977), Bjørn Killingmo (psykoanalytiker, hvis bøger og artikler også står på pensumlisten i København og Århus), Sissel Reichelt (adfærdsterapeut og familieterapeut, kendt i Danmark fra kurser og foredrag) og Astrid Johnsen (familieterapi, også kendt i Danmark fra kurser og foredrag). Men valget af disse personer betoner også, hvad man kunne kalde den geografiske perspektivering af Hjorts historieskrivning. Det er, som hun selv flere gange understreger, historien om psykoanalysen og familieterapiens ideer set fra Oslo, som er hendes primære anliggende. Denne præcisering af perspektivet for undersøgelsen indebærer, at rækkevidden af udsagnetes gyldighedsområde dermed er blevet præciseret (og begrænset), hvilket på den anden side indebærer, at hendes beskrivelser fra dette præciserede perspektiv så også fremtræder mere pålidelige. Den fjerde kilde er Hjorts eget speciale fra 1972. Synspunkter og overvejelser herfra bruges gennem hele bogen både som dokumentation for faglige opfattelser på dette tidspunkt og som refleksionspartner for den modne Hjort. Dette fungerer fint. Den modne Hjort behandler den unge Hjorts synspunkter med saglig respekt, når hun kommenterer dem og med den fornødne kritiske distance, når den unge Hjort bruges som samtidsvidne.

Hvilken historie kan så Hjort fortælle om idéudviklingen inden for psykoanalyse og familieterapi i Norge fra 1970 og til nutiden? For psykoanalysens vedkommende er det en historie om, at en selvstændig (og selvbevidst) norsk terapitradition bliver mere lig den brede internationale psykoanalyse. Bordelinediskussionerne, objektrelationerne og selvpsykologien har i denne periode sat dagsordenen, også i Norge, selv om det nogle gange er sket lidt tidsmæssigt

forskudt i forhold til, hvordan disse diskussioner er blevet ført i den anglo-saksiske verden. Man kan måske sige, at en klassisk psykoanalytisk forståelse af en tæt og forpligtende sammenhæng mellem teoretisk forståelse og terapeutisk praksis har været mere prægnant i Oslo end så mange andre steder, på grund af Bjørn Killingmos centrale og dominerende indflydelse inden for norsk psykoanalyse i det tidsrum, vi her taler om. Men ved årtusindeskifte er der, også i Oslo, problemstillinger formuleret i selvpsykologien og objektrelationspsykologiens termer, som sætter dagsordenen både klinisk og teoretisk inden for norsk psykoanalyse. Det norske fagmiljø forekommer bredere og mere mangfoldigt end det tilsvarende danske. Samarbejdet mellem psykologer og psykiatere med en psykoanalytisk baggrund virker tættere og mere forpligtende, end hvad man kender fra Danmark. Der drives tilsyneladende også mere internationalt orienteret empirisk forskning med udgangspunkt i psykoanalytiske tankegange i Norge, end man kender det fra Danmark. Dette er imidlertid næppe noget særligt norsk, men skyldes nok snarere, at det faglige miljøet i Oslo ligner tilsvarende fagmiljøer i London og New York.

Historien om familieterapien i Norge er også en historie, som følger de brede internationale og anglo-saksiske strømninger, således som Hjort fortæller den. Udgangspunktet omkring 1970 er forståelsen af familiedynamikken som et identitetsskabende kommunikationsfællesskab, i forlængelse af "double-bind"-hypotesen og Ronald Laings forståelse af, hvordan galskaben skabes i familierne. Fra dette udgangspunkt blev der i løbet af 70'erne etableret, hvad man kaldte en systemisk tænkning i forståelsen af familiedynamikken, som et alternativ til en psykodynamisk tænkning med udgangspunkt i psykoanalysen. Denne systemiske tænkning gennemgik så i løbet af 80'erne en udvikling, hvor det klinisk vigtige var inddragelsen af terapeuten som del af systemet i den systemiske forståelse. Analogt til den udvikling af psykoanalysen, som skete i halvtredserne, fra en en-person psykologi til en to-person psykologi, sker der en udvikling i familieterapiens praksis og selvforståelse fra det, man kalder en førsteordens cybernetik til det, man kalder en andenordens cybernetik. Den naturvidenskabelige inspiration fra systemteorien – og som noget særligt i Norge, fra social læringsteori - forskydes til fordel for en mere humanvidenskabelig tænkemåde, hvor den sproglige konstruktion af virkeligheden bliver det dominerende styrebillede i tolkningen af, hvad der foregår i det terapeutiske rum. Tom Andersens måde at bruge konstruktivistiske og postmoderne tænkemåder i tolkningen af de terapeutiske begivenheder bliver en central inspiration for norske familieterapeuter op gennem halvfemserne.

Bogen afsluttes med et perspektiverende kapitel, hvor den nutidige markedsstyrede udvikling anskueliggøres ved at skitsere to idealtypiske skræmmebilleder af de fremtidige terapeuter – den ene udviklet på det "terapi-scientistiske" marked og det andet på det "terapi-artistiske". Som modbillede til dette skrækscenarie foretager hun en afsluttende diskussion af, hvordan de seks grundværdier, som har fulgt os hele vejen, kan bruges som orienteringspunkter i den fremtid, som møder os, bl.a. i form af den mere nærgående markedsstyring af den terapeutiske aktivitet.

Hjorts bog er værdifuld på især to måder. Hun har givet det første veldokumenterede og gennemreflekterede bud på, hvordan en central del af de sidste tredive års terapihistorie skal for-

tolkes. Det er et bud, som også er relevant for danske professionelle, da vi er fælles om store dele af idéhistorien, selv om man i Danmark har forvaltet den lidt anderledes, end man har i Norge. En sammenligning med Cushmans tilsvarende meget berømmede historie om amerikansk psykoterapi (Cushman, 1995), som Hjort siger, hun er meget inspireret af, falder i mine øjne klart ud til Hjorts fordel. Der er mere gods i hendes fremstilling, både teoretisk og klinisk, end i Cushmans, og hun er helt fri for Cushmans selvhøjtidelige moralisme.

Den anden måde, bogen er værdifuld på, er som metodisk eksempel. Hjort gør ikke så meget ud af de metodemæssige overvejelser i selve afhandlingen. Hun har nogle solide og velorienterede, men lidt konventionelle, videnskabsteoretiske og videnskabsfilosofiske afsnit, og hun har nogle grundige beskrivelser af, hvordan hun har fremskaffet den empiri, hun selv har produceret, samt nogle overvejelser over, hvordan denne produktionshistorie sætter vilkårene for, hvordan empirien kan bruges. Hun har imidlertid ingen dybsindige og principielle metodiske overvejelser over, hvordan hendes meget heterogene og mangfoldige empirisk grundlag kan forankre fremstillingen i virkeligheden. Men gennem hele fremstillingen har hun klart styr på, hvad hun bygger på rent empirisk, i sin argumentation, og læseren kan hele tiden kikke med. Dette er en metodisk tænkning i brug, som illustreres hele vejen gennem i de forskellige argumentationsgange. Man kan måske sige, at Hjort i sin afhandling demonstrerer en central metodisk indsigt i, hvordan erkendelse formidles i psykoterapi. Min første lærer i terapi, Barrie Simmons, formulerede denne indsigt på følgende måde: ”In therapy you teach by example, not by prescript” - og det er lige præcis, hvad Haldis Hjort har gjort, når det gælder den empiriske underbygning af sine synspunkter i denne bog.